

Sviket mot de sykeste

Michael 2025; 22: 184–196

doi: 10.56175/michael.12417

De sykeste pasientene i psykisk helsevern har de siste tiårene fått et dårligere tilbud. Mange opplever mer ensomhet, mer usammenhengende behandling, mer tvang og mer innesperring.

Dårligere psykisk helsevern for dem som trenger det mest var tittelen på seminaret som *Helsehistorisk forum* arrangerte i Nasjonalbibliotekets store auditorium 6. mars 2025 (figur 1).

Et hovedmål for psykiatripolitikken har siden 1980-årene vært å tilbakeføre og integrere pasienter i sitt lokalmiljø og tilby dem behandling der. Samtidig er respekten for pasientenes menneskerettigheter forsøkt styrket, blant annet ved å legge sterkere formelle restriksjoner på tvangsbruk.

Sterk og systematisk nedbygging

I samme periode er kapasiteten for døgnbehandling i psykiatriske institusjoner blitt kraftig nedbygd ned. Antall døgnplasser nådde toppen i 1973.

– Hadde vi hatt samme dekningsgrad i dag, ville det vært 24 000 døgnplasser, fortalte historiker Hilde Dahl. Nedbyggingen har vært sterk og systematisk. I 1990 var det tre ganger flere sykehussenger i psykiatrien per innbygger enn det er nå, og 95 prosent av pasientene skrives ut innen halvannen måned.

Endringene er antakelig gjort med de beste intensjoner, men det har gitt paradoksale konsekvenser for de sykeste pasientene. De har behov for mange og omfattende tjenester samtidig og over tid. Den erfarne rettspsykiateren Randi Rosenqvist har kalt det «sviket mot de sykeste» (1).

– Jeg tror ikke at pasientene har det best med å sitte i hver sin leilighet i hver sin oppgang og vente på at noen fra kommunen kommer innom for

Figur 1. Seminaret ble avsluttet med en panelsamtale med (f.v.) historikerne Hilde Dahl og Kai Østberg, stortingsrepresentant Seher Aydar (Rødt), tidligere helseminister Werner Christie (Arbeiderpartiet), tidligere overlege og rettspsykiater Randi Rosenqvist, leder av Landsforeningen We Shall Overcome Mette Ellingsdalen og leder i Norsk psykiatrisk forening Lars Lien. På talerstolen: møteleder Ole Georg Moseng. Foto: Erlend Hem

å gi dem en pille om kvelden som de skal ta før de legger seg. Vi må skape bomiljøer hvor de sykeste får et anstendig liv, sa Randi Rosenqvist.

En parallell utvikling er at antall domfelte til tvunget psykisk helsevern eller til tvungen omsorg har økt kraftig: Hittil gjelder det 400 personer, om ti år er tallet antakelig økt til 1000, trodde Rosenqvist.

– At justissektoren skal få overta ansvaret for de alvorligst psykisk syke, er ikke en utvikling vi ønsker oss, repliserte Hilde Dahl.

– Det trengs en ansvarsreform. Nå driver man et skyvespill, der ingen tar ansvar for denne pasientgruppen, mente Lars Lien, leder i Norsk psykiatrisk forening. Han hevdet at psykisk helsevern ikke nødvendigvis trenger mer ressurser, for vi bruker mer ressurser og har flere fagpersoner enn noe annet land i den vestlige verden.

– Vi må se på måten vi bruker ressursene på. Psykiaterne bruker nå halvparten av tiden på dokumentasjon og har ikke tid til å drive god behandling, sa Lien.

Reitgjerdet

Historiker Hilde Dahl fortalte om historien til Reitgjerdet sykehus. Hun hadde blant annet lest samtlige 1867 pasientjournaler fra sykehuset. Ved åpningen i 1923 sto den humanistiske tankegangen sterkt, og pasientene var sysselsatt i verksted, bokbinderi, skomakeri, gartneri eller gårdsdrift. De ble inkludert i alt av drift og vedlikehold. Gjerder kom først i 1956 etter en drapssak. Problemet for Reitgjerdet var at det ble for mange pasienter og stor ressursknapphet fra 1950-årene. Men historien er ikke lineær, minnet hun om. Det er mulig å snu, også i dag.

En redigert versjon av hele seminaret kan ses på nett (2).

Litteratur

1. Rosenqvist R. Mitt liv, mitt fag: tung psykiatri: sviket mot de sykeste. Oslo: Kagge, 2024.
2. *Dårligere psykisk helsevern for dem som trenger det mest.* Helsehistorisk forum. <https://youtu.be/oCtP-rilVUI>

Erlend Hem

erlend.hem@lefo.no

Erlend Hem er instituttsjef i Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo, styreleder i Helsehistorisk forum og redaktør i Michael.